

Rudolf Kriška – priekopník ochrany prírody

„Zo všetkých síl snažil som sa predchádzať všetkým nežiaducim zásahom do prírody, vychovávať občanov a najmä mládež k láske a k poznaniu prírody, lebo z vlastných poznatkov viem, že kto prírodu pozná, ten ju nepoškodzuje.“

Rudolf Kriška, *Môj životopis, Archív ŠVK – LHM Banská Bystrica*, ev. č. 1 844

Každá oblasť ľudskej činnosti po dosiahnutí zrelosti sa popri pohľadoch do budúcnosti celkom prirodzene časť svojho pozornosti obracia k vlastným koreňom. Deje sa tak predovšetkým v záujme potvrdenia vlastného významu a identity, ale v neposlednom rade aj so zámerom hľadať v zažitých veciach podnety a inšpirácie do budúcnosti. Ochrana prírody vo všeobecnosti patrí skôr k mladším disciplinám, napriek tomu pri spätnom pohľade možno registrovať udalosti či osobnosti, ktoré na jej dnešnej podobe nechali jasnú stopu. Jedným z takýchto oporných a zároveň inšpiratívnych bodov krátkej histórie ochrany prírody na Slovensku je bezpochyby osobnosť Rudolfa Krišku.

Faktografiu svojho života veľmi plasticky – priam literárnym spôsobom – podáva vo vlastnom životopise, ktorého originál sa spolu s ďalšími jeho rukopismi zvláštnou zhodou okolností dostal do fondov Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici. Rudolf Kriška sa narodil 14. 3. 1908 v Tisovci ako štvrté dieťa do kováľníckej rodiny Pavla Krišku „Od kopcov“. Otec, ktorý sa popri práci na poli zaoberal debnárstvom, bol sčítaný a rozhladený človeka, člen viacerých kultúrnych a remeselníckych spolkov, ktorý svoje deti vychovával v národnom duchu. Detstvo malého Rudolfa sa klúkaťlo v zložitých zákrutách: vlastnú matku stratil, keď mal dva roky. Keď v roku 1914 otec narukoval, prevzala výchovu detí stará matka, pretože druhá otcova žena sa pre nezhody s manželovou rodinou počas jeho neprítomnosti vrátila do rodičovského domu. V rokoch 1914 – 20 vychodil šesť tried na evanjelickej ľudovej škole v Tisovci, na ktorej sa aj napriek vtedajšiemu všeobecnému maďarizačnému tlaku vyučovalo po slovensky. Medzi učiteľmi sa objavili také mená, ako Ľudevít Clementis a Ján Uram. Štyri roky na meštianskej škole v Tisovci zhrnul slovami, ktoré sú nielen priehľadom do intimity detského života, ale mimovoľne predznamenávajú aj jeho budúce profesionálne smerovanie: „Bol som priemerným žiakom. Niektoré

predmety ako prírodopis, občiansku náuku a dejepis učil som sa rád, preto aj známky z týchto predmetov boli dobré. Naproti tomu k niektorým predmetom mal som určitý odpor. A keďže sa ma nikto nespýtal, či mám školskú úlohu, ako som ju vypracoval, aké som mal vysvedčenie a či vôbec denne chodím do školy, nič ma nenútilo, aby som v učení pridral.“ Od roku 1926 – bezprostredne po otcovej smrti – robil krátko doma na hospodárstve, ale už v roku 1927 – 8 absolvoval jednoročnú Horársku školu v Liptovskom Hrádku. Tým uzavrel svoju školskú prípravu a vstúpil do dospelého sveta, ktorý v jeho prípade mal prívlastok lesník a ochranár.

Rudolf Kriška začal svoju lesnícku kariéru 12. mája 1930 ako kancelársky úradník v Štátnych lesoch na lesnej správe Dobroč a temer celých tridsať rokov bol jeho pracovný život spojený s touto profesiou. Prešiel množstvom miest a postov, podieľal sa na mnohých rôznorodých úlohách, ale zdá sa, že plné profesionálne uspokojenie v nich nenachádzal. Výpočet jeho pracovných zastavení s krátkymi charakteristikami zaberá v životopise tri husto popísané strany. Pre ilustráciu uvedme aspoň výber významnejších. Do roku 1937 prešiel ako zamestnanec Štátnych lesov viacerými lesnými správami na hornom Hrone. Keďže očakávaný postup v práci ho obchádzal, rozviazal služobný pomer so štátnymi lesmi a prešiel do štátnej správy, najskôr ako obvodný horár pre malolesy v okrese Ilava a od roku 1939 v tej istej funkcii v Banskej Bystrici. Krátko, ale nie zanedbateľné prerušenie prinieslo Slovenské národné povstanie. Aj napriek tomu, že v tom čase už nepodliehal mobilizačnej povinnosti, vstúpil ako dobrovoľník do armády a bol zadený ako zástupca veliteľa protiletectvej služby pri rozhlasovom vysielaní pri Banskej Bystrici. To mu po potlačení povstania vynieslo prepustenie z práce a on z obavy pred represiou odišiel spolu s rodinou z Banskej Bystrice a nejaký čas sa skrýval v Brezne a Tisovci. Po prechode frontu v apríli 1945 sa vrátil na pôvodné miesto a zotrval v ňom až do roku 1955. Záver lesníckej etapy jeho kariéry sa spája opäť k štátnymi lesmi – menovite s funkciou riaditeľa Lesného závodu v Slovenskej Ľupči.

Ostáva otázkou, aké vnútorné, či vonkajšie popudy ho viedli k rozhodnutiu opustiť toto miesto – bezpochyby zaujímavé zo spoločenského i materiálneho hľadiska. Faktom je, že zo Slovenskej Ľupče odišiel od 1. februára 1959 na vlastnú žiadosť. Bezprostredne po tom vstúpil na nevykryštalizovanú „ochranársku“ pôdu a stal sa zamestnancom formujúceho sa Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici. Tu zotrval až do záveru svojho profesionálneho angažovania v roku 1973. Spočiatku pracoval ako jediný odborník na problematiku ochrany prírody, neskôr ako vedúci oddelenia ochrany prírody, ktoré sa pod jeho rukami uťesene rozrástalo čo do počtu pracovníkov, ale najmä čo do množstva vykonanej práce. Ochranná verejnosť sa zhoduje na tom, že jeho odborné postoje i princípy práce majú svoju aktuálnosť dodnes. Vo svojom životopise spomína, že na nové pracovisko nastúpil „...chtiac poznávať prírodné hodnoty kraja, chrániť ich pred poškodzovaním a ničením pre dnešné a budúce generácie...“ Toto predsavzatie naplnil

Rudolf Kriška bol prvým profesionálnym ochrancom prírody na strednom Slovensku (13. 3. 1908 – 14. 3. 1981)

do dôsledku aj vďaka tomu, že mu bola bytostne blízka výskumná a dokumentačná práca vo voľnej prírode. Na druhej strane, tam, kde mu dochádzali vlastné sily, dokázal efektívne získať pomoc a spoluprácu jednotlivcov či inštitúcií. Krajské stredisko rozvinulo mnohostrannú spoluprácu najmä s organizáciami lesníckeho zamerania pôsobiacimi v stredoslovenskom regióne, osobitne s vtedajšou Vysokou školou lesníckou a drevárskou vo Zvolene (dnes Technická univerzita). Ústavom pre hospodárku úpravu lesov a výskumnými ústavmi vo Zvolene a B. Štiavnici (dnes všetky Národné lesnícke centrum), ale tiež s príslušnými podnikmi štátnych lesov. V čase Kriškovej pôsobnosti registrovalo krajské stredisko viac ako 100 dobrovoľných konzervátorov ochrany prírody a stovky ďalších dobrovoľníkov, pre ktorých každoročne organizovalo odborné školenia. Výsledkom tohto sústredného spoločného snaženia bolo približne 200 schválených chránených území v stredoslovenskom teritóriu, ale tiež množstvo výstupov odbornopopularizačného charakteru, najmä periodicky vychádzajúci Spravodajca krajského strediska, ale aj viaceré samostatné tituly, z ktorých osobitnú pozornosť si zasluhuje zborník Ochrana prírody z roku 1960, ktorý bol v našich podmienkach priekopníckym krokom, a do ktorého Kriška ako výkonný redaktor získal príspevky od viacerých špičkových predstaviteľov vtedajšej odbornej lesníckej a ochrannárskej obce.

Obísť nemožno ani individuálnu autorskú tvorbu Rudolfa Krišku, v rozsahu vyše 50 článkov zameraných predovšetkým na popularizáciu ochrany prírody, ktoré prednostne orientoval do zmieneného spravodajcu, ale tiež do odborných periodík a dennej tlače. Pozornosť si zasluhuje aj rozsiahly text „Vývoj lesa a lesného hospodárstva v oblasti Lesného závodu v Slovenskej Ľupči“, ktorý ostal v rukopise. Cenný je štvortisícový fotodokumentálny fond, ktorý zanechal.

Rudolf Kriška – jeden z našich prvých profesionálnych ochrancov prírody – stál pri zrode inštitucionalizovanej podoby ochrany prírody v stredoslovenskom regióne ako prvý pracovník Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici aj ako iniciátor Zboru ochrancov prírody v Banskej Bystrici. Obsahom i vysokou odbornou úrovňou svojej práce predznačil charakter ochrany prírody na strednom Slovensku.

Želmira Šipková

Lesnícke a drevárske múzeum vo Zvolene

Foto: Juraj Galvánek, archív ŠOP SR

Tohto roku sme si pripomenuli 100. výročie narodenia R. Krišku

